

Hadobás Pál

20 éve zárt be a szénbánya Edelényben

Edelényben több mint 150 évig folyt szénbányászat kisebb-nagyobb megszakításokkal. Utolsó aknája 1995-ben zárta be kapuját. A város közigazgatási területén talált szén kitermelésének kezdete egyidős a Coburgok által 1838-ban építtetett cukorgyárával, mert a gőzgépei fűtéséhez kezdték meg a szén bányászatát a császtai Nagy-völgyben.

A 19. század közepén az edelényi bánya termelése a környék bányáihoz viszonyítva jelentősnek számított, azonban a század végére visszaesett a széntermelés. A 19. század végi gazdasági fellendülést egy kis időre visszavetette az 1900-as gazdasági válság. Edelényben a szénkutatás 1912-ben indult újra a Lánci és a Peres völgyben Puth Vince vállalkozása révén. A széntermelés 1913-ban indult meg a kiscsásztai réten nyitott bányájában. A munka azonban nem sokáig folyhatott zavartalanul, mert a vizes homok megjelenése az aknában, súlyos nehézségeket okozott. Már a vállalkozás beszüntetését fenyegette, amikor Salamonovits Aladár termény- és fakereskedő betársult a vállalkozásba és kifizette a munkások elmaradt bérét.

A közelgő világháború ellenére a termelés zavartalanul folyt, és a munkások létszáma is növekedett, és elérték, hogy a bányában dolgozók felmentést kapjanak a katonai szolgálat alól. A vizes homok újabb megjelenése a bánya bezárására kényszerítette a tulajdonosokat.

Az első világháborút követően egyre több vállalkozó kezdte meg a széntelepek utáni kutatást, melynek eredményeként a Lánci gyepen és az Egresen is szenet találtak. Salamonovits az Egresen nyitotta meg második bányáját 1920-ban, de a vizes homok megjelenése miatt ezt sem művelték sokáig.

1921 decemberében a nagy-völgyi bányáktól délre nyitottak egy új tárót, melyet a Bódvavölgyi Kőszénbánya és Iparmű Rt. művelt. A szén aknától történő elszállítása érdekében iparvasutat építettek a MÁV állomástól északra lévő rakodóig. A szénkereslet csökkenése miatt, több Sajó-menti bányával együtt 1924-ben beszüntette a termelést.

A Császtápusztai Gröber birtokon, ugyancsak 1921-ben mélyített egy lejtősaknát a Császtai Kőszénbánya Társulat, de 1923-ban bezárt.

A kudarcok ellenére Salamonovits nem adta fel a bányanyitásával kapcsolatos törekvéseit, és versenyképessége megőrzése érdekében korszerűbb üzem, és állandó munkaerő biztosítására törekedett. A munkások elhelyezése érdekében 1920-ban 15 lakásos kolóniát építtetett.

Társakat keresett az új bánya nyitásához, elsősorban a tehetősebb rokonok körében. A társulás létrejöttét követően megalakult az Edelényi Kőszénbánya Vállalat, amely az 1924-ben adományozott „József I.” védnevű bányatelken nyitott bányában kezdte meg a termelést. (1945 után ez lett az I-es akna.)

Az egyik társult tag Amerikából hazajött nagynénje jelentős összeggel társult a vállalkozáshoz, mely nagyban segítette az üzem kialakítását. A társulás révén a bánya amerikai érdekeltségű lett. A kitermelt szén elszállítására a MÁV rakodóig függőkötélpályát építettek, mellyel biztosították a vállalkozás egyeduralmát Edelény széntermelésében.

A Coburg hercegi hitbizományi birtokon 1937-ben „Magdolna” védnével bányatelek adományozására került sor, melyen a termelést az Antalvölgyi Kőszénbánya Kft. kezdte meg. A Kft.-t a három Szoffer testvér (Tóbiás, Salamon és József) alapította, miután kiváltak az Edelényi Kőszénbánya Vállalat Rt.-ből.

A második világháború időszakában nőtt a szén iránti igény, és régi bányákat nyitottak meg, valamint újakat telepítettek. 1942. június 22-én adományozta a bányakapitányság a „Zsu-

zsanna” védnevű bányatelket a Tilalmas dűlő déli részén az Antalvölgyi Kőszénbánya Kft. részére, amely a Coburg területek szénjogát bérelte. A tárót a „Magdolna” lejtősaknától nyugatra, kb. 1,8 km-re hajtották. A tárótól egy keskeny nyomtávú vasutat terveztek, amely a „Magdolna” lejtősaknánál csatlakozott volna a MÁV állomásra vezető vonalba. A bánya a kedvezőtlen fejtési viszonyok miatt 1946-ban bezárt.

1944. augusztus 7-én az Antalvölgyi Kőszénbánya Kft. „Ferenc” védnévvel bányatelket kapott a Tilalmas erdő északi részén. A fektetési térképet nem Szofferék írták alá, ugyanis a zsidók üldöztetése idején egyes bányavállalatokhoz az elhurcolt tulajdonosok helyébe gondnokokat neveztek ki.

A meglévő iparvasút vágányától leágazást készítettek az új bányáig és így szállították a MÁV állomás északi részén lévő rakodóra a szenet.

A keskenyvágányú iparvasutat az 1924-ben megszűnt Bódvavölgyi Kőszénbánya és Iparművek Rt. építette ki, kb. 5 km hosszban a Nagy-völgyi táróig. Ezt a vasutat azután Szofferék újra fektették a „Magdolna” lejtaknáig 1933-ban, majd később kiépítették egész hosszában, a „Ferenc” bányán túl, az újabb Nagy-völgyi táróig.

A „Ferenc” bánya már a miocén III. telepet tárta fel, mely telep itt három, egymáshoz közel fekvő padban fordult elő. A bánya mind a hármat művelte.

Ebben az időben több bányát nem nyitottak Edelényben.

A második világháború a bányák fölött sem fejeződött be nyomtalanul. Megkezdték a károk elhárítását és 1945 januárjában a termelés is megindult azokon a helyeken, melyeket nem öntött el a víz. 1946-ban elkezdték a bányák államosítását. A Coburg érdekeltségű üzemeket német tulajdonnak tekintette a szovjet katonai parancsnokság, ezért azokat 1947-ben a Szovjet Javakat Kezelő Hivatal vette át.

Salamonovitsék Lánci-völgyi bányáját csak 1948-ban államosították, mivel amerikai érdekeltségű volt.

A Szovjet Javakat Kezelő Hivatal újraindította és megindította a termelést a „Ferenc” lejtősaknában, sőt új lejtősaknát mélyített 1947-ben, az úgynevezett Téglagyári aknát. Ez az akna 1950-ben szüntette be a termelést, miként a gederéti és a Nagy-völgyi bánya is. A Szovjet Javakat Kezelő Hivatal mélyíttette a Hodály lejtősaknát is, mely folytatta a termelést azután is, hogy 1952-ben a hivatal átadta a bányákat az állam tulajdonába. Ez az akna korszerűtlensége miatt 1964-ben bezárt, és új lejtősaknát mélyítettek, mely 1972-ig üzemelt Edelény III. lejtősakna néven. A kitermelt szenet az iparvasúton szállították a MÁV állomásnál lévő rakodóra. Az új lejtősakna építése során új üzemteret alakítottak ki, melyen fürdőt, transzformátor állomást, irodákat, műhelyeket, raktárakat, gépházakat építettek. Korszerűsítették az ipari vasutat és bekötőutat építettek a 27-es főúttól a bányához.

A II-es akna mélyítése 1950. május 15-én kezdődött és 1951 január 6-án érte el a szételepet. Ugyancsak ebben az időben kezdődött a II/a. lejtősakna mélyítése, melyben a számottevő termelés 1951 októberében indult meg. Szenét 1969 májusáig az ún. adhéziós pályán szállította az I. akna külszínén lévő, a berentei szénosztályozóhoz vezető függőkötélpálya feladó állomására. A függőkötélpályát 1954-ben építették, majd a következő évben lebontották az így szükségtelessé vált, Salamonovitsék által épített, a MÁV állomásnál lévő rakodóhoz vezető kötélpályát.

A II-es aknán 1952-től 1956-ig köztörvényes rabok dolgoztak. A tábor épületeit utána irodaként és műhelyként hasznosították. 1965-ben új irodaépületet, fürdőt, legényszállót és konyhát építettek, mely által a külszíni terület teljesen átalakult.

Az 1968-69-ben napvilágot látott energiastruktúra változásának elvei, valamint a földalatti koncentráció lehetősége gyakorlatilag megszüntette a II-es aknát, és az Edelény I-IV. akna te-

rületéhez csatoltan, annak 2. körleteként működött. A termelt szenet az I. lejtősaknán szállította ki, és itt került feladásra, a berentei függőkötélpályára.

A berentei szénosztályozóra vezető függő drótkötélpálya.

Az akna épületeit szakosított szociális otthonként és kereskedelmi raktárakként hasznosították az 1970-es évek elejétől.

Az 1950-es években a növekvő munkáslétszám miatt két munkásszállót építettek. Az egyik a Felszabadítók (ma Szentpéteri) út végén, a másik a II-es akna területén épült. 1957-ben a bányauzem az Egresen és a kenderföldön lakásépítésbe kezdett. A dolgozók gyermekeinek oktatásához 1958-ban felépítették az Egresen a 3. Sz. Állami Általános Iskolát. A Kenderföldön épített lakótelepen 1966-ban elkészült a Bányászklub, melyben könyvtár is működött. Művészeti csoportjai is színesí-

tették a közösség kulturális életét (fúvószenekar, irodalmi színpad stb.). A Bányászklub az 1997-es bezárásáig jelentős szerepet töltött be a város kulturális életében.

A Sajómenti Egyesített Bányász Fúvószenekar 2004-ben a Borsodi Tájház udvarán, a Bányászemlékek című kiállítás megnyitóján. A környék utolsó bányász fúvószenekara volt. A zenekart Fischer Emil vezette (bal oldalon).

1966-ban került elhelyezésre a Bányászklub előtt Kucs Béla szobrász alkotása, a Homlokát törülő bányász.

A bányauzem a sport érdekében is sokat fáradozott. Edelényi Bányász néven hosszú éveken keresztül működtette a sportkört, karbantartotta és többször korszerűsítette a kastélykerti sporttelepet.

Az 1960-as években a földalatti munkahelyeken is fejlesztések történtek, különösen az I-IV. akna 1969-es elkészülte után, mely az edelényi bánya koncentrációs tervét valósította meg. Önjáró kerettel biztosított és maróhengerrel fejtett frontokat alakítottak ki, melyek hozzájárultak a termelés növekedéséhez.

Az Edelény I-IV. akna széntároló bunkere és központi épülete.

Az Edelényi Bányáüzem 1954. július 1-től működött önálló üzemként, majd 1973. január 1-vel a Mákvölgyi, 1986. április 1-vel a Bükkaljai Bányáüzemhez került.

Az 1980-as években a megye szénbányáiban, így az edelényi szénbányában is megindult a hanyatlás. A beruházásokra, fejlesztésekre fordítható pénzüsszegek lényegesen elmaradtak a reális igényektől, különösen az 1980-as évek derekán csökkentek drasztikusan az állami támogatások. Borsodban a létszámhiány mellett súlyos gondot okozott a termelő gépek és berendezések állapotának a romlása, melynek mértéke 1987-re elérte a kritikus szintet. A fejlesztések elmaradása következtében a kitermelt szén minősége évről évre romlott, az évtized végére a borsodi szénbányászat válságba került.

Munkahely elosztása a bányába történő leszállás előtt a „felozolóban”

A rendszerváltoztatás sem hozott érdemi, pozitív változást. A piacgazdaságra való áttéréssel az állam fokozatosan kivonult a magyar szénbányászatból, de helyét nem vették át új, tőkeerős magánbefektetők, akik képesek lettek volna ismét nyereségesen működtetni a bányákat.

1993 végére felszámolták a megye bányászatát évtizedeken át irányító Borsodi Szénbányák Vállalatot. Az ezt követő években sorra zártak be a régió bányái. Az okok között találjuk egyes bányák kimerülését, a befektetők hiányát, a kohászatban jelentkező egyre égetőbb problémákat, melyek a kereslet jelentős csökkenését eredményezték, illetve az egyre nehezebben fenntartható gazdaságos termelést.

A Bükkaljai Bányauzemhez tartozó edelényi I-IV. akna sem tudott megküzdeni a nehézségekkel, így 157 év után véglegesen megszűnt az edelényieknek és a környező településen élőknek hosszú időn keresztül megélhetést biztosító szénbányászat Edelényben 1995-ben.

Az egykori edelényi szénbányászat emlékét a Nyugdíjas Bányász Szakszervezet és az Edelényi Művelődési Központ és Könyvtár őrzi. Évente megrendezik a Bányászklub előtt 1995-ben, az Edelényi Bányauzemben üzemi balesetben elhunytak tiszteletére állított emlékmű előtt szeptember első vasárnapján a bányásznapot. Az emlékműnél az önkormányzat, politikai szervezetek, a város intézményei és a hozzátartozók helyezik el a kegyelet virágait.

*Bányásznapi 2007 szeptembere első vasárnapján
a Bányászklub előtt lévő emlékműnél.*